

Hetesi Erzsébet

A SZOCIOLÓGIA DILEMMÁI: VANNAK-E, LEHETNEK-E KÉTSÉGEINK?

*„Lelkemet két dolog tölti el annál újabb és annál
növekvőbb tisztelettel és csodálattal, minél többször és
tartósabban foglalkozik velem gondolkodásom:
a csillagos ég felettem és az erkölcsi törvény bennem.”
(Immanuel Kant)*

ABSZTRAKT HELYETT

Valamikor a nyolcvanas évek végén – vagy a kilencvenes évek elején – egy tízemeletes panel alagsorában működő amatőr televíziós adó az élő műsor előtt 3 perccel kért meg, hogy Szeged szociális térképéről vezessek le egy beszélgetést szakemberekkel. Indító kérdésnek szántam, hogy vajon mi is az a szociális térkép? Csaknem egy perc kínos csend után kétségbeesetten néztem Rád, Feleky Gáborra, aki végre megszólaltál. Azóta ez az az üdvözlés közöttünk.

„– Üdvözlöm Tanár Úr! Meg tudná mondani, hogy mi is az a szociális térkép?
– Ja, ja... És maga meg tudná mondani?”

Hány éve is lehet ennek? Húsznál biztosan több. Persze korábban is ismertük egymást a jó kis szocreál Petőfi sugárúti épület folyosóiról, tudtad, hogy nagyon szeretnék szociológus lenni, sündörögtem körülöttem, de sajnos ez az álmom nem teljesült. Azért nagyon jó volt veletek lenni néha.

Te tényleg 60 éves vagy? És én is mindjárt annyi leszek? Az sok, vagy kevés? Te vajon mit gondolsz erről? Hogy élted, hogy éled meg a hat évtizedet? Mérle-gelsz-e, hogy mi érte meg és mi nem, töprengsz-e olyanokon, hogy mit kellett volna másképpen, hogy lett volna jobb, minek volt értelme, és minek nem?

Nem hiszem, hogy ilyenekkel foglalkoznál. Úgy komótosan, kedélyesen fogadod majd, hogy megemlékezünk rólad, talán mosolyogsz is majd ránk, talán kicsit örülsz is, de nem gondolom, hogy vívódnál az elmúlt évek történésein. Nincs is miért. Jól tetted a dolgod. Van egy boldog családot, vannak tehetséges kollegáid,

akik szeretnek, vannak sikeres hallgatóid, van a szakma, ahol elismernek, és a hazai szociológia egyik kiemelkedő alakja lettél. És mi meg most azon erőlködünk, hogy meglepetést okozzunk neked a 60. születésnapodra. Kell ennél több?

Azok közé tartozol, akikkel keveset találkoztam, de ha igen, tudtuk, hogy hol folytassuk a beszélgetést. Mindig jó volt, ha láttalak, szerettem a cinikus összemólyolásainkat, kedveltem az iróniádat, és tudtam, hogy mindig, mindenben számíthatok rád. Sokat segítettél, soha nem tudtam olyant kérni, amit legalább meg ne próbáltál volna teljesíteni. Tudod mi volt a leginkább kedves neked? Amikor összeomolva ültem a szobámban és sírdogáltam a fiatal kollegáim „vélt hálátlansága” miatt, és te akkor azt mondtad, hogy „én ebbe belehalnék”. Akkor tudtam, hogy tudod, hogy mit érzek, és akkor megértettem miért is maradt meg a barátságunk. „Mikor még nem hullott minden darabokra, de a dolgok már kezdenek szétesni, akkor derül ki, kik az igazi barátaid.” (Richard Burton)

Felelőtlenül vállaltam egy tanulmányt a születésnapodra. Tudományos cikket akartam írni, de hiába gondolkodtam hetekig, hogy mi lenne a jó, semmire nem jutottam. Tudod mit? Inkább kérdezek tőled valami mást, minthogy mi is az a szociális térkép? A szociológia történetét nagyon szívesen tanítom én is. Neked köszönhetem, hogy ma a Gazdaságszociológia önálló kurzus a Gazdaságtudományi Karon, de nagyon sok a dilemmám, és nagyon sok a bizonytalanságom annak megítélésében, hogy adható-e válasz bizonyos problémákra, és vajon milyen mezsgyéken is mozog együtt a gazdaság és a szociológia.

BEVEZETÉS

A szociológia története, annak megközelítései, a „ki használta először a szociológia kifejezést”, mi is a szociológia tárgya, hogyan jutottunk el a modern szociológia módszertani és tartalmi megközelítéséig – mind-mind kérdések számomra. A történeti megközelítést alkalmazó írások, elemző tanulmányok gyakran ellentmondásosak egy-egy kiemelkedő szociológus elméletének interpretálásában, és nagyon sokszor találkozom azzal a ténnyel, hogy már a XIX. században is felfigyeltek bizonyos társadalmi jelenségekre, amelyekre ma is keressük, de még mindig nem találtuk meg a választ. Ahogy a nagy elméletektől közeledtünk a közép szintű elméletekhez, aztán a pragmatikusabb megközelítésekhez, úgy vált szép lassan a szociológia egyre differenciáltabbá. Nagyon finom, nagyon cizellált módszereket igényelnek napjaink új problémái, de számomra úgy tűnik, hogy nehéz újat mondani, hiszen számos korábbi elmélet egyszerűen csak visszaköszön, és

jó esetben más megvilágítást nyer a mai szociológiában. A tanulmányban néhány ilyen visszaköszönő jelenségre kívánom felhívni a figyelmet, és feltenni azokat a kérdéseket, amelyek az adott problémára vonatkozóan a hogyan tovább útjait keresik. A sok-sok kérdés, kétely, dilemma felsorolására a kötet szerkesztői korlátjai nem adnak módot, ezért két fő részre tagolom a tanulmányt. Az első részben felvilantok néhány olyan problémát, amelyek szerintem hosszú évtizedeken keresztül jelen voltak a szociológiában, amelyek egy részéről szégyenlősen beszélünk, de ma is vita tárgyát képezik. A második részben a gazdaság és a szociológia kapcsolódási pontjaira térek ki.

1. MEGOLDATLAN ÉS MEGOLDÁSRA VÁRÓ KÉRDÉSEK

1.1. A tudományok rivalizálása: a természettudományok és a társadalomtudományok harca

A társadalomtudományok és természettudományok versengése már évszázadokkal ezelőtt elkezdődött, megítélésem szerint a mai napig tart, sőt a civil szférába is „befészkelte” magát ez az örökös harc, és olyan pragmatikus döntések eredője lett, amelyeknek komoly társadalompolitikai következményei is vannak. Sajnos számomra úgy tűnik, hogy ebben a vetélkedésben a társadalomtudományok általában megszeppennek, és bizonyítási kényszerként próbálnak felmutatni valamit abból, ami közelebb viheti őket a természettudományokhoz. Különösen igaz ez a szociológiára, amelynek történetét szinte végig kíséri az a nagy dilemma, hogy miként is finomíthatná úgy módszereit, hogy a természettudományokhoz hasonló érvényességgel és megbízhatósággal állítson fel paradigmákat. Az empiricizmus és a tudományos módszer hangsúlyozása kétségbevonhatatlanul megkülönböztette a szociológiát más, kevésbé empirikus területektől, például a filozófiától. Áttörést a pozitivista filozófia hozott. „A pozitivista filozófiai szemlélet áthatja a szociológiát, s az alig megszületett új tudomány magán hordja a pozitivista filozófia ismertető jeleit: a spekulatív filozófiával való leszámolást, a természettudományos szempontok és módszer alkalmazását.” (Bolgár 1918:257). A pozitivista szemléletet elsőként talán Comte vitte-tovább, akinek nevéhez kötik a szociológia elnevezést (ám ez sem biztos: „magát a szociológia kifejezést elsőként 1780-ban a francia esszéista Emmanuel Joseph Sieyès (1748–1836) használta egy nem publikált kéziratban. Később 1838-ban Comte definiálta a szociológia fogalmát, ezért aztán a történetírók az ő nevéhez fűzik a szociológia kialakulását.” Wikipedia). De ne

feledkezzünk meg Saint-Simonról se. Valamire való – a szociológia történetét feldolgozó – könyv az előfutárok között említi azt a Saint-Simont, akinek egyik nagy dilemmája az volt, hogy milyen tudományos módszerekkel lehetne egzakt módon vizsgálni a társadalmi jelenségeket. Szegény Saint-Simon – akit egyesek örültek, mások zseninek tartanak – korán ráérezett arra, hogy a tudományok közötti rivalizálás létező jelenség. Tudjuk, hogy Saint-Simon munkássága első szakaszában úgy gondolja, hogy a tudósok és az ipari vállalkozók lehetnek az új és jobb társadalom megalkotói. A tudomány és a technika iránti csodálata a filozófusok és a jogászok iránti megvetésével párosult, akik „fecsegésükkel, frázis-puffogtatásukkal” csak kárt okoznak, és ártalmas firkászoknak tekinti őket (Szczepanski 1973:34). Azt is tudjuk azonban, hogy második szakaszában elfordul a természettudományoktól, és kifejti, hogy kell egy új társadalomtudomány, amelynek tárgya a társadalmi jelenségek vizsgálata.

A XIX. század második felében elburjánzó naturalista irányzatok is a természettudományok tiszteletének bővületében éltek. Ezek az áramlatok az evolúcionizmussal együtt fejlődve, vagy annak hatására alakultak ki, nem akartak a társadalom fejlődéséről általános elméletet adni, inkább csak magyarázzák a fejlődést és az azt befolyásoló tényezőket. Az irányzatok lényege az volt, hogy keresték azokat a pontokat, ahol természettudományos módszerekkel magyarázhatóak társadalmi jelenségek. Minden iskola más-más tényezőt helyez előtérbe, de szinte valamennyi irányzat egy-egy természettudományos alaptétel közé szerveződik (organikus irányzat, darwinizmus, fizikalizmus stb.). A naturalizmus egyik legfájdalmasabb irányzata a fajantropológia, amelyre a későbbiekben még kitérek. A XX. század is bővelkedik olyan megközelítésekben, amelyek a társadalom-és természettudományok rangját mérlegelik. Méray-Horváth Károly (1912:8) 1912-ben írja a következőket: „Sőt azt hiszem, mihamar mindenki arra a meggyőződésre jut, hogy mindazt, ami a társadalmi élet keretébe tartozik, valójában nem is lehet másképp vizsgálni és kezelni, mint a természettudományok szempontjából és módszerével, így odaállítva a dolgot, sokan talán még csak pusztán elméleti értéket volnának hajlandók ennek a természettudományi nézésnek is tulajdonítani. Amint tényleg mindaz, ami társadalomtudomány, szociológia, mindezideig úgyszólván csak elméleti dolog, elmélkedés is maradt, aminek a gyakorlati eleven élethez alig volt és van köze”. A kibékíthetetlen ellentét a természettudományos és társadalomtudományos paradigmák közötti a XXI. században is jelen van.

Miért van ez, és van-e értelme ennek a küzdelemnek? Miért kellene a szociológiának örökérvényű megállapításokkal bírnia, miért kellene szégyenkezve kullognia a természettudományok árnyékában? Mire vezet az a törekvés, ha megpróbál-

juk kirekeszteni a társadalmat vizsgáló diszciplínákat a tudományok rendszeréből? Amennyiben ennek a küzdelemnek a hazai következményeit nézzük, számos kérdés merül fel. Egyik oldalról a szociológusok egy része dacos ellenállásba kezd, és elutasít minden olyan próbálkozást, amely a természettudományok részéről megnyilvánul (pl. szociobiológia, Lakatos 2001), másik oldalról pedig támad a természettudomány, amelynek a gyakorlatban drámai következményei lehetnek. A hazai tudományos intézmények is hajlamosak arra, hogy előnytelen összehasonlításokat tegyenek a természettudományok és a társadalomtudományok teljesítményében, és bizony az oktatáspolitikába is beférkőzött az a szemlélet, amely szerint a gazdaság és a társadalom fejlődését „...köztudottan nem jogászokkal, nem kommunikációs szakemberekkel, nem szociológusokkal lehet felgyorsítani, hanem műszaki, informatikai természettudományi végzettségűekkel.”¹ Mi ez, ha nem egy régi probléma visszaköszönése?

1.2. A fajantropológia tovább él?

A másik problémám a szociológia művelésével kapcsolatban, hogy vajon a fajantropológia, a rasszizmus oktatása miért szorul háttérbe nálunk. Szczipanski (1973:217-233) nagyon alaposan és mélyrehatóan foglalkozik a fajantropológiai irányzatokkal, ám érdekes módon alig találunk olyan hazai szociológia könyvet, vagy tanulmányt, amely venné a bátorságot, és párhuzamot vonna a fajantropológiai megközelítések újabb megjelenési formáival. Kétségtelen, hogy a korai fajantropológusok egyike sem tekinthető szociológusnak, mégis tudomásul kell vennünk, hogy elméleteikkel részben a társadalmak fejlődését kívánták magyarázni, így ha szegyenkezve is, de be kell ismernünk, hogy hatással voltak a szociológia fejlődésére. A fajantropológiai irányzatok – legalábbis a rasszizmus – továbbélése a huszadik századi társadalomtudományokban is megjelenik, mi azonban mintha tabuként kezelnénk ezeket a kérdéseket. Andorka 2001-ben megjelent könyvében mindössze 4 oldal érinti ezt a kérdést (2001:334-339), és bár Horváth István is (2006:21-36) a kisebbségsszociológia kérdéseivel foglalkozva teret szentel a fajelméleteknek, úgy gondolom, hogy talán itt lenne az ideje annak, hogy ez a kérdés nagyobb figyelmet kapjon a szociológusképzésben is. A kilencvenes évek végén megjelent megröszbentő kutatási eredmények is

---

¹ http://www.parlament.hu/naplo39/163/n163_0020.htm

arra utalnak, hogy a fajelmélet rejtetten jelen van a szociológiában (Sanderson-Ellis 1992). „Ha ... gyakorló szociológusok taksálják több mint tíz százalékra a faji különbségek (!) szerepét, ... akkor tényleg vége a világnak.” (Lakatos 2001).² Nálunk a témában hiánypótlónak tartom azt a könyvet, amely egyrészt vette a bátorságot és teret adott a rasszizmus megközelítéseinek, másrészt felveti a tudományok felelősségét is a faji ideológiák létrejöttében (Kende-Vajda 2008). A szerzők ajánlásukban a következőt írják: „Reméljük, hogy a tudomány és a rasszizmus kapcsolatának nálunk félig-meddig tabunak minősülő problémájával foglalkozó kötetünk a társadalmi folyamatok leírására szolgáló egyes kulcskategóriák kibontásával elmélyíti a tudomány hatásaival, felelősségével kapcsolatos gondolkodást. Emellett segítséget nyújt abban, hogy a kutatók politikailag érzékenyebben nyúljanak e mindannyiunk életét befolyásoló társadalmi kérdésekhez.”³ Az, hogy a hazai szociológiaoktatásban nincs, vagy csak részben van jelen a fajantropológia, talán annak is betudható, hogy e témában sokkal inkább a neveléstudomány és a pedagógia művelői fejtik ki véleményüket. Az elmúlt évek felmérései arra engednek következtetni, hogy Magyarországon „...a rasszista érvelésben sokkal inkább visszaköszönnek a múlt századi biológiai alapú eszmék, továbbá nálunk kiemelkedő mértékben virágzik a politikai antiszemitizmus és mindezek igen széles körben képesek hatni. A Tárki egyik tavalyi kutatása szerint például a társadalom több mint 60 százaléka gondolja úgy, hogy a cigányok vérében van a bűnözés.”⁴ Talán nem lenne haszontalan, ha a hazai szociológia művelői is nagyobb figyelmet szentelnének ennek a jelenségnek.

1.3. A hatalom természete és az elitek körforgása

Foucault elemzése a hatalom és a tudomány összefonódásáról érdekesek lehetnek egy olyan megközelítésben, amely megpróbál kapcsolatot felfedezni a hatalom, a tudomány és az elitek körforgása között. Foucault tézise szerint az éppen létező társadalmi szerkezetek biztosítják az adott hatalmak létezését, és ezeket az adott korokban domináló tudások is támogatják. A hatalmat alátámasztó „tudásokkal” szembenálló tudományokat azonban a fennálló intézmények alárendeltnek tekintik, és arra törekszenek, hogy ezeket kirekesszék. „... milyen típusú tudást kívá-

---

² <http://www.szociologia.hu/dynamic/0103lakatos.htm>

³ http://konyv-konyvek.hu/rasszizmus_a_tudomanyban_kende_anna_vajda_roza_szerk

⁴ Juhász Attila, a Political Capital vezető elemzője. <http://fn.hir24.hu>

nunk diszkvalifikálni abban a pillanatban, amikor azt kérdezzük: „Tudomány-e?” Milyen beszélő, diszkurzust folytató alanyokat...kívánunk „kisebbiteni”, amikor azt mondjuk: „Én, aki folytatom e diszkurzust, tudományos diszkurzust folytatok, és tudós vagyok.” (Foucault 1992:368, idézi: Pokol 1995). Foucault genealógiatézisét nagyon sokan vették kritika alá, egyrészt azért, mert nem általánosítható, másrészt azért, mert nem csupán nemzetek között vannak különbségek, hanem időben is változó a hatalom és a tudomány összefonódása. Ezzel kapcsolatban merül fel a kérdés, hogy mi történik akkor, ha a létező hatalom megváltozik? Milyenkor adominánstudományokkal? Ésmilyenkor marginalizáltterületekkel? A hazai szociológiai szakirodalom Pareto kapcsán az elitek körforgására hivatkozik a leggyakrabban. Pareto az ideológiák elemzése során rávilágít arra, hogy *„miként találnak a hatalmat kézben tartó politikai elitek mindig valamilyen szép ideológiát, ami a hatalomra való törekvést és a hatalom gyakorlását az eszméért hozott áldozatnak tünteti fel. A hatalmat birtokló, vagy arra törekvő elitek, úgymond, törekvéseiket az igazságért, a népek, társadalmi osztályok vagy dolgozó tömegek szabadságáért vívott küzdelemként állítják be. Pareto, akárcsak Machiavelli, azt tanácsolja a politikusoknak: Beszélj az örök igazságról, de cselekedj úgy, mintha egyáltalán nem létezne. Hasznos, ha az emberek azt hiszik, hogy az istenek harcolnak helyettük.”* (Szcsepanski 1973:327.). Pareto szerint a társadalmi folyamatok alakulásában nagyon fontos tényező a gazdasági érdek, a javak megszerzése, azok birtoklása, és ezek az érdekek egyenlőtlenségeket eredményeznek. Úgy gondolja, hogy a hivatalosan hangoztatott doktrínáktól függetlenül minden politikai rendszer megteremti a maga uralkodó elitjét, amely a tömegek felett erővel, kényszerrel vagy terrorral hatalmat gyakorol. Megítélése szerint mindig vannak felső és alsó osztályok, és miután nem csak a felső osztály alkalmas a hatalom gyakorlására, az alsóbb osztályok tehetséges tagjai is törek-szenek erre a pozícióra. Amíg az elitek ezeket a tehetségeket mintegy „befogadják”, beengedik maguk közé, addig a hatalmuk fennmarad, ha azonban bezárkóz-nak, és elzárják az alsóbb osztályok tehetségesebbjeinek bejutását a hatalomba, akkor az alsóbb osztályokban létrejön egy új elit, akik új „deprivációkkal” hatást tudnak gyakorolni a tömegekre, és megszerzik a hatalmat. A korábban hirdetett ideológiát a hatalomra jutott réteg nem fogja megvalósítani, és a régi elnyomot-takból lesznek az új elitek, akik azonnal elfelejtik majd a korábban megígérteket. „Pareto – ellentétben Marxék megfogalmazásával – úgy gondolja, hogy nem pusztán „Minden eddigi társadalom története osztályharcok története”, hanem „Minden társadalom története osztályharcok története”. Álláspontja szerint a történelem nem más, mint arisztokráciák körforgása, „elitek temetője”... Pareto

szerint az egyes elitcsoportok mindig találnak teoretikusokat, akik szolgálatukba állnak, és ellátják őket a szükséges derivátumokkal.”⁵

Hogy áll ezzel a szociológia? A hatalmat támogató „tudások” közé tartozik, vagy a marginális, diszkvalifikálható, másodlagos tudományokhoz? És mikor melyikhez?

„Saád szerint a szociológia egyik központi kérdése a hatalom, de a szakmai önreflexiók fogalomkörében »a hatalom mint értelmezési dimenzió valahogy hajlamos elsikkadni, eufémizálódni, kilúgozódni«. Amikor osztályokról, társadalmi struktúráról, legitimitásról, a jelen társadalmi mozgalmairól van szó, akkor a hatalom dimenziójában gondolkodnak a szociológusok, amikor viszont saját tudományukról, a szociológiai megismerésről értekeznek, akkor elutasítják ezt a dimenziót. Ha valaki mégis figyelmezteti őket saját hatalmukra, »papi uralmukra«, az könnyen kerülhet pályán kívülre.”⁶

A nagy dilemma az, hogy hol is helyezkedik el a szociológia a hatalom és a tudományok koordinátarendszerében, és ha támogató tudomány a létező hatalmi elit számára, akkor tud-e támogató maradni a következő hatalmi elit számára is?

2. A KÖZGAZDASÁGTAN ÉS A SZOCIOLÓGIA – A SZOCIOLÓGIA ÉS AZ ÜZLETI TUDOMÁNYOK

A fentiekben már többször idézett vita a szociológia helyzetéről (Szociológiai Szemle 2000, 2001 és 2002)⁷ jelzi, hogy egyrészt eltérőek az álláspontok a szociológia funkcióinak megítélésében, másrészt megoszlanak a vélemények abban is, hogy hogyan viszonyuljon a szociológia más tudományterületekhez. Parsons szerint ahhoz, hogy a szociológia professzionalizálódjon, négy fő szempontot kell figyelembe venni:

„– sajátos „hivatásetikát” kell kialakítani,

– el kell határolódnai a rokon tudományoktól,

– el kell határolódnai az alkalmazott területektől (például: marketing, szociális gondozás stb.),

– el kell határolódnai az „általános kultúra nem tudományos területeitől” (például: filozófia, vallás, művészetek)” (in Somlai 2001:83).

---

⁵ Pauker Csaba: www.krti.ktk.pte.hu

⁶ Némédi Dénes: <http://www.mtapti.hu/mszl/20023/nemedi.htm>.

⁷ Némédi Dénes 2000, 2002, Saád József 2001, Lakatos László 2001, Somlai Péter 2001, Sárközi Zsuzsanna 2002.

Sajnos, ez a több mint fél évszázada megfogalmazott nézet még ma is él, és bár a hazai szociológusok egy része inkább az interdiszciplinaritás mellett teszi le a voksát, a szociológia arisztokratikus távolságtartása egyes tudományterületektől ma is jelen van.

A gazdaság és a szociológia között meglévő konfliktusok különböző aspektusokban és különböző szinteken jelentkeznek. Megítélésem szerint ezek a konfliktusok hasonlítanak kissé a természettudományok-társadalomtudományok közötti konfliktusokra, de a különböző szinteken más intenzitással és más előjelekkel jelennek meg. Egyrészt létezik a gazdaságszociológia és a közgazdaságtan közötti ellentét, ahol a sértett fél a közgazdaságtan. Az absztrakciókkal, függvényekkel operáló közgazdaságtan nem tartja kellően előkelő tudománynak a szociológiát, azt pedig, hogy gazdasági kérdésekkel is foglalkoznak szociológusok, egyenesen támadásnak tekintik.

Másrészt létezik a szociológia és az üzleti tudományok közötti ellentét, ahol a szociológia ellenérzésekkel fogadja az olyan próbálkozásokat, amikor pl. a menedzsment szervezetszociológiai kérdéseket vizsgál, vagy amikor a marketing veszi a bátorságot, és a fogyasztás vagy az életstílus kutatások vizeire eveznek a marketingesek. Úgy gondolom, hogy ezeken a konfliktuson is túl kellene lépni, és az elmúlt évek szerencsére számos biztató példát szolgáltatottak.

A gazdaságszociológia és a közgazdaságtudomány kapcsolata soha nem volt felhőtlen: a közgazdaságtudomány előbb fejlődött önálló tudománnyá, mint a szociológia, ezért amikor a szociológia vette a bátorságot, hogy gazdasági kérdéseket is vizsgáljon, a közgazdászok egy része úgy vélte, hogy a szociológusok „terület-sértést” követtek el. Ez a konfliktus a neoklasszikus irányzat újraéledésével ismét elmélyült. Az ellentétek dacára azt mondhatjuk, hogy nálunk az elmúlt néhány évben mintha megkezdődött volna egyfajta közeledés, a közgazdászok hajlanak arra, hogy elismerjék a szociológia létjogosultságát a gazdaság területén, és fordítva: a szociológusok sem utasítják el mereven az együttműködést. „...a legfontosabb társadalomtudományi problémák a mai szociológia és a mai közgazdaságtan határvidékén merülnek fel. ... Lehet, hogy a társadalomtudomány akadémikus ... történetében a legnagyobb deficitet az utókor abban fogja látni, hogy képtelennek bizonyult normális viszonyt kialakítani e két rokon tudomány között.”⁸

A konfliktus ma szerintem sokkal inkább jelen van a szociológia és az üzleti tudományok között. Amennyiben a fenti idézetet komolyan kívánjuk venni, akkor az is látható, hogy minél inkább differenciálódik a szociológia, annál inkább

⁸ Némédi Dénes: <http://www.mtapti.hu/mszt/20023/nemedi.htm>

kerül szembe azzal a ténnyel, hogy nem csupán a közgazdaságtan, de a gazdaságtudományok területeivel is kénytelen érintkezni. Miért ne foglalkozhatna a menedzsment szervezetszociológiai problémákkal, és mi kérdőjelezi meg a marketing létjogosultságát annak vizsgálatában, hogy az életstílus mennyire befolyásolja a fogyasztók magatartását, vagy a fogyasztás megváltozott funkciói miként alakítják át a fogyasztási szerkezetet?

Vannak olyan kérdések, amelyek kapcsán megkerülhetetlen az üzleti tudományok és a szociológia találkozása, és sokkal eredményesebb lenne ezeken az együttműködés, mint a rivalizálás.

ÖSSZEGZÉS

Elismerem, hogy a felvetett kérdések eklektikusak, látszólag semmi logikai összefüggés nincs közöttük, hacsak az nem, hogy aktuálisnak tekinthetők. Mennyiben volt más Saint-Simon hite a természettudományokban, mint amit ma tapasztalunk? Mennyiben más egyes kormánypartok megnyilvánulása, mint Gobineau alaptézisei, és mennyiben más a hatalmak cserélődése és működése ma, mint régen? Ami más, az a kontextus, és ezért gondolom azt, hogy mindig szükség lesz arra, hogy a folyamatosan jelen lévő jelenségeket a szociológia az adott kor körülményei között vizsgálja és elemezze a saját módszereivel, eszközeivel és a saját szemléletmódjával, amelyből azonban nem kapcsolható ki az az egyszerű tény, hogy az ember nem csak társadalmi lény, hanem pszichikai lény is, akinek magatartása nem mindig kiszámítható.

IRODALOM

- ANDORKA RUDOLF (2001): Bevezetés a szociológiába. Budapest, Osiris Kiadó.
- BOLGÁR ELEK (1918): Durkheim szociológiája. Huszadik Század, 37. 257-273.
- HORVÁTH ISTVÁN (2006): Kisebbség szociológia. Alapfogalmak és kritikai perspektívák, Kolozsvár, Egyetemi Kiadó.
- KENDE ANNA – VAJDA RÓZA (szerk.) (2008): Rasszizmus a tudományban. Budapest: Napvilág Kiadó, 2008.
- KISS LÁSZLÓ (2010): Korai fajelméletek. Kontinuitás vagy diszkontinuitás? Esmék, forradalmak, háborúk. Vadász Sándor 80 éves, Budapest, ELTE, (285-306).
- LAKATOS LÁSZLÓ (2001): Mi a baj a szociológiával és hogyan nem kéne rajta se-

- gíteni? Szociológiai Szemle, 11 (3): 78–109. (<http://www.szociologia.hu/dynamic/0103lakatos.htm>)
- MÉRAY-HORVÁTH KÁROLY (1912): Társadalomtudomány mint természettudomány. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt.
- NÉMEDI DÉNES (2000): A szociológia egy sikeres évszázad után, Szociológiai Szemle, 10 (2): 3–16.
- NÉMEDI DÉNES (2002): Még egyszer a sikeres évszázadról. Szociológiai Szemle, 12 (3): 168–182. (<http://www.mtapti.hu/mszt/20023/nemedi.htm>)
- SAÁD JÓZSEF (2001): Tíz széljegyzet Némedi Dénes tanulmányához és recenziójához. Szociológiai Szemle, (11) 1: 63–75.
- SANDERSON, S.–ELLIS, L. (1992): Theoretical and political perspectives of American sociologists in the 1990s. *American Sociologist*, 23: 221–231. (In: Lakatos, 2001.)
- SÁRKÖZI ZSUZSANNA (2002): Eső előtt. Reflexiók Némedi Dénes tanulmányához. Szociológiai Szemle, 12 (3): 160–167. (<http://www.mtapti.hu/mszt/20023/sarkozi.htm>)
- SOMLAI PÉTER (2001): Egyetemesség és heterogenitás. (Gondolatok a szociológiáról – Némedi Dénes és Saád József írásai kapcsán.) Szociológiai Szemle, (11) 1: 76–84.
- POKOL BÉLA (1995): Modern francia szociológiaelméletek, Budapest (Magyar szociológiai e-könyvek, http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/szociologiai_gyujtemeny/magyar_szociologiai_e-konyvek/?article_hid=14995)
- SZCZEPANSKI, JAN (1973): A szociológia története. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.